

דברים לזכרו

של הרב דרור בן-דוד זצ"ל, מחבר לוח 'ביכורי יוסף' לזמני הנץ החמה, מייסד בית הכנסת 'שארית יוסף' וכוללים 'ביכורי יוסף' ו'יראוך עם שמש', ומח"ס 'מפליא ליעץ' בעניני מוסר, ו'קון לדוד' בעניני הנץ החמה (כת"י), נלב"ע בב' מרחשון התש"פ

בית אבא

הרב דרור בן-דוד זצ"ל, נולד בי"ד בשבט תרצ"ט בברוקלין, ניו יורק, להוריו – אביו ר' בכור יוסף, יליד ירושלים, נכדם של הרב נתנאל דוידוף ורבי שלמה מוסאיוף (בעל סידור 'חוקת עולם' ועוד) זצ"ל, ממקימי ומנהיגי שכונת הבוכרים בירושלים, ואמו מרת אסתר זיסל, ילידת וילנא, בת הרב יחיאל סראויליו (סראולוב / ישראלי) זצ"ל, ראש ישיבת 'תפארת בחורים' בוילנא, מרבני בית הכנסת הגר"א בתל אביב (וידידו של שאר בשרו הגר"ד ליבוביץ – ראש ישיבת קמניץ, והג"ד חיים עוזר גרוזינסקי זצ"ל), ומורו של הגר"ר שריה דבליצקי זצ"ל. השידוך בין ההורים היה ממש משמים; הם היו זוג לסמל ולדוגמא וכיבדו זה

את זה באופן מעורר השתאות. ר' דרור היה בן יחיד בין שתי בנות. בזמן לידתו היה העולם עומד ודואג לגורל עם ישראל בגרמניה ובאירופה, ולכן קרא אביו את שמו (בשם לא מצוי כל כך) על שם הפסוק "לקרא דרור איש לרעהו" מהפסוק פרשת משפטים שנקראה בשבת שבסביבות זמן הברית, לרמוז על התפילה לשחרור היהודים מעול הגויים המשעבדים בהם.

ילדותו

קיים בעצמו 'שיחו בכל נפלאותיו' וסיפר על מאורעות רבים שבהם ראה בחוש את יד ההשגחה עמו וכיצד משמים שמרו על חייו. למשל, בהיותו בגיל שנתיים, בזמן שמשפחתו שהתה בקיץ בהרים, הוא יצא החוצה ומצא נחש שנראה לו כשעשוע נחמד. הוא התעסק עם הנחש עד שבאה אחותו ונזעקה; הנחש היה ארסי.

בהיותו כבן שמונה עלתה המשפחה לארץ הקודש והתיישבה בירושלים. תקופה קצרה לאחר מכן החלה מלחמת תש"ח. ימי המלחמה היו זכורים לו תמיד בחדות, והוא הרבה לספר על ההשגחה הפרטית שבה הוקף אז. בזמן ההפגזות היו הילדים ספונים בביתם, וכשסוף סוף היתה הפוגה הם יצאו ואספו שברי פגזים והחליפו ביניהם. פעם אחת התרחק מביתו לצורך כך, ולפתע החלו ערבים לירות עליהם מעבר לגדר. כל הילדים נמלטו לבתיהם ברגע קט, והוא נשאר לבדו בשדה מול היריות. הוא הסתתר מיד מאחורי הסלע, ושמע כיצד הירי פוגע בצלע האבן ומנפצה מעט. הוא המתין עד הפסקת היריות

ורץ בבהלה לביתו, שם חיכו לו הוריו המודאגים ונשמו לרווחה לראותו שלם ללא פגע.

בפעם אחרת היה ילד שרצה לקחת ממנו שבר פגז מסוג שנחשב בעיני הילדים יקר, ודחפו על גדר מסוכנת. ראשו נחבט בחוד הגדר ודם רב ניגר ממנו. אחד הדודים עבר במקום בדיוק אז וסחבו מיד אל בית החולים 'ביקור חולים' שהורחב שם על פני השדה בעקבות המלחמה, ושם תפרו וחבשו את ראשו. בעקבות הפחד מהמלחמה חזרו הוריו לארצות הברית, ויצאו מירושלים על ידי רכבים משוריינים שנשלחו על ידי ארצות הברית להוציא את אזרחיה מירושלים.

לאחר כמה שנים הגיעה המשפחה לבני ברק, ור' יוסף קבע

את מקום תפילתו בישיבת 'תפארת ציון', שבה מצא תפילה בכוונה ובלא דיבורים.

פעם בבחרותו יצא עם חבר לטיול בגליל, והם נתקעו ללא מים במקום שומם מבלי יכולת להתקדם. כוחם אול והם שכבו על הארץ תחת השמש הקופחת קרובים להתעלפות. לפתע ראה דמות אדם ערבי עומד לידו ומצביע לכיוון מעיין מים קרוב. הוא זחל לשם ושתה מהמים עד שהשיב את נפשו ונתן גם לחברו. כשרצה להודות לאיש הוא נעלם מעיניו, משל היה זה אליהו הנביא שהודיעו ונעלם (וראה עוד בספרו 'מפליא ליעץ' ערך

בשנתו האחרונה בגיל גבורות, בבר מצוה של נכד

'השגחה פרטית' ועוד).

וחשיב לב בנים

ר' דרור, שרצה להשתלם במקצוע מהנדס תעופה וחלל, לא הסתפק בלימודים בארץ אלא נסע ללמוד בארצות הברית. בכל המקומות שבהם למד, עמד בנסיונות ושמר על עצמו בשמירת שבת וכשרות, תפילה וצניעות. שם נשא את אשתו שתחי', בת למשפחת פרומל ונצר למשפחות הורביץ-מרגרטן (מצאצאי סבו של השל"ה), והיא גילתה לו את רצונה לעלות לארץ ולגדל את ילדיהם לתורה ולמצוות. בינתיים הוא עבד בחברות מסוקים ותעופה והמשיך בלימודיו. באחד ממקומות הלימודים נודעו לראות יהודים מתגאלים במאכלי גבילות וטריות, ומיד פתח במקום מטבח כשר, ואשתו הפסיקה את לימודיה. ר' דרור ניהל גם בית כנסת קטן, ועד מהרה התמלא המקום בתפילות בכל שבת ובסעודות השבת שחולקו חינם אין כסף. דרך סעודות אלו התקרבו יהודים רבים לתורה, וכמה מהם אף זכו להקים בתים כשרים בישראל.

הוא עבד בסוכנות נאס"א והשתתף בהנדסת רכב החלל הראשון שהגיע לירח, ולאחר מכן במפעל המטוסים 'בואינג' כמהנדס מטוסים בטכנולוגיית הדימוי (סימולציה) באמצעות מחשב. גם שם קידש שם שמים בשמירת השבת והכשרות ובכל הליכותיו.

עזיבת תפקיד בכיר לצורך לימוד התורה

באותם ימים פנה אליו מר משה ארנס – לימים שר הבטחון – ואמר לו: למה תתן את כוחך לגויים, בוא לארץ ישראל ותעבוד בתעשייה האווירית הישראלית. ר' דרור התייעץ עם אשתו, והיא שמחה להגשים את שאיפתה. עלייתם לארץ נתקלה בקשיים רבים, כדרך שאמרו חז"ל 'ארץ ישראל נקנית בייסורים' (ברכות ה. שמו"ר א, א. וילקו"ש שמות כ, שג ודברים ו, תתלו ותהלים צד, תתג ומשלי ו, תתקלח). הטיסה הראשונה עוכבה בשל סופת שלגים עזה, והם נותרו מבלי יכולת לשוב לביתם שכבר נמכר. לאחר יומיים של אירוח בבית ידידים יצאו שוב לטיסה, ובמהלכה גילו שלא הביאו עימם את המנות הכשרות שהזמינו, ובכל המטוס נמצאו רק שני תפוחים לחלוקה בין כולם. בהמשך שונה יעד הטיסה בשל שלג שהצטבר על מסלול הנחיתה, והם נתקעו בשממה כמה מעלות מתחת לאפס עם ארבעה ילדים קטנים וביניהם תינוק רך. ר' דרור הכין ממוזודותיו הרבות מעין חומה מפני הקור העצום סביב הילדים הרכים, העייפים והרעבים, והלך מרחק הליכה כדי להזעיק את גיסו לחלצם במזחלת שלג. כשסוף סוף הגיעו לארץ ישראל, גילו כי חלק מהמוזודות נגנבו והשאר נחתכו, פוזרו ונתלכלכו. כשבאו לארץ נתקבלו בזרועות פתוחות, וכך החל שם את עבודתו.

פעם שם לב שאחת המכונות כמה ביום ראשון והבין שהיא עבדה בשבת, הוא הזהיר את האחראים על כך ודאג שדבר זה לא יישנה. כמו כן שאלם כיצד ייתכן להפעיל חדר אוכל ללא כשרות מתמדת, ודאג שיעמידו שם משגיח שיפקח על ענייני הכשרות – אף על פי שבעצמו לא אכל שם מטעמי ניצול הזמן: הוא טען שהמנהלים סתם מפטפטים ומבזבזים את זמנם, לכן הביא כריך מביתו ואכלו במשרדו, ובזמן הפנוי התעסק בענייניו ובלומודיו. גם שם קירב יהודים לאביהם שבשמים [וכפי שמספר הרב ס', כיצד ר' דרור הזמינו לשבת והלך עמו לחנות בבני ברק לקנות לו את הכיפה הראשונה בחייו, ולאחר זמן שלחו אל הגר"ח גריינמן זצ"ל שינחהו בתמידות. במשך הזמן הוא התחזק יותר ויותר, וכיום כל צאצאיו הרבים שומרי תורה ומצוות, ברוך ה'].

הוא עלה והתקדם בתפקידיו, ושימש בד בבד בתפקידים בכירים במקומות מדעיים וחינוכיים שונים. בתעשייה האווירית, שמנתה אלפי עובדים, כבר רצו למנותו לסמנכ"ל. ואולם, קצת קודם לכן שמע מבנו על שיעורו הנפלא של הגר"א אריה שכטר שליט"א, המתקיים בבית הכנסת בשכונתו בבני ברק, ובו ניתן לשאול ולקבל תשובות ראויות. הוא השתתף

בשיעורים שבהם למדו כמה שורות גמרא המתובלות בסיפורים רבים, ונפשו החלה להתקשר יותר ויותר בלימוד התורה.

הוא החל לחשוב על עזיבת תפקידו בתעשייה האווירית, ומאידך הסתפק האם יבין את הלימוד כראוי ויתחבר אליו. הרב שכטר שאלו אם יש לו בזמן הקרוב אפשרות להשקיע יותר בלימוד, והוא השיב שלקראת הקיץ הוא יוצא לחופשה של חודשיים בירושלים; במקום לעבוד תשע שעות ביום הוא יעבוד רק חמש שעות... הרב שכטר הציע לו לחברותא את הגר"ר צבי שפירא (ראש כולל 'של תורה') בן הגר"ר יהודה שפירא (ראש כולל 'חזון איש'), והם למדו שעותיים בבוקר ושעותיים בערב ור' דרור התקדם יותר בלימוד.

בהמשך אמר לו הרב שכטר שהוא מבוזבז בשיעור, ועליו ללמוד עם חברותא מסכת 'בבא בתרא'. הוא סידר לו חברותות טובות בכולל 'חזון איש', ביניהם חתנו של הגר"ר משה דויטש (מח"ס 'זיו היס'), הגר"ר אליהו רוט זצ"ל (משגיח בשיבת 'בית שמעיה') ועוד, וכך שמח ר' דרור להיות בחברת גדולים וטובים: הגר"מ דויטש הנ"ל, הגר"ר יהודה שפירא זצ"ל, יבדל"ח הגר"ח קנייבסקי שליט"א שהיה משיב להם בקצרה על שאלותיהם והגר"נ קרליץ זצ"ל שעוד חילק את המלגות לאברכים כל חודש. כך החליט לעזוב את משרתו הרמה בתעשייה האווירית וללכת ללמוד שם בקביעות.

כשהודיע ר' דרור על עזיבתו, רבים התעניינו לסיבת הדבר; חלקם חשבו שאולי הוא פותח חברה מתחרה, וביקשו לחתום עמו חוזה וללכת אתו למקומו החדש. הוא השיב לכל השואלים שבכנס המנהלים הבא (כנס שבו העביר מידי חודש את סיכומי הדברים בפני עשרות מנהלים, ויחד בדקו נתונים נצרכים להתקדמות החברה) הוא יספר להיכן פניו מועדות. רוב העובדים לא היו שומרי תורה ומצוות, והוא התלבט מה עליו לומר. הוא התפלל לה' שישים בפיו את המילים הנכונות ולא תצא תקלה על ידו, אלא אדרבה תהיה זו הזדמנות של קידוש השם. בכנס המנהלים הבא השתתפו כולם מתוך סקרנות לשמוע להיכן פניו מועדות, ובתום הדיון בנושאי החברה השתרר שקט מוחלט והוא החל לדבר.

הוא ביקש מעוזרו (שלא היה שומר תורה ומצוות) שישתף עמו פעולה כדי לענות להם, ושאל אותו (כעין המשל הידוע שמביא החפץ חיים): אם היו מודיעים לך על מבצע חד פעמי שבו מסיעים אותך לאי בודד מלא כל טוב שבעולם, ובתוכו גם חדר מלא שטרות של מאות דולרים; אתה יכול ללכת לשם למשך יממה בלבד עם התיקים שברשותך ולמלאם כפי שיתן הזמן – מה היית עושה? העוזר מיד השיב: לא הייתי אוכל ולא הייתי ישן, לא הייתי מתייחס לכל התענוגות וההנאות שמציעים שם, אלא מיד הייתי רץ לחדר וממלא את התיקים בשטרות ללא הפוגה. ר' דרור אמר לו: יפה מאוד, בחרת לעשות את הדבר הטוב ביותר. ומעתה תבינו לאן אני הולך... כולם הסתכלו עליו בחוסר הבנה, והוא המשיך: דעו לכם, כי הנשמה החצובה מתחת כסא הכבוד יורדת לעולם הזה כדי למלא את התיקים בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, כדי שתקבל את שכרה לעולם הבא. אני רואה שבעבודתי כאן אין לי מספיק זמן

לגמרי כבר קודם לכן. אבל כיתר כל שאיפותיו זכה לסיים את חייו כאברך שעוסק בתלמודו בלבד.

תשע זה כמעט צהריים

כשהתחיל ללמוד בכולל, שאל את החברותא: מאיזו שעה אפשר להתחיל? החברותא השיב לתומו: מתשע בבוקר. ר' דרור התפלא: תשע זה כמעט צהריים, צריך להתחיל בשבע וחצי (כפי שהורגל בעבודה). הלה התנצל שהוא צריך תחילה לשלוח את הילדים למוסדות, אבל ר' דרור לא נרתע; הוא אמר: אין בעיה, אני אבוא ברכבי ואסיע את הילדים למוסדות. החברותא הסכים וכך היה, הוא הגיע בשבע וחצי והסיע את הילדים והם התחילו ללמוד ברבע לשמונה...

בנישואי בנו שלישי"א. מימין לשמאל: הגר"ד וילמובסקי – מראשי ישיבת יד אהרן. הגר"ש זעפרני – מרבני כמה קהילות ואב"ד לממנות, הגר"ג עטייה – אב"ד בירושלים שלישי"א, המנחם זצ"ל ויבדל"ח הגר"ר אריה שכטר שלישי"א

הוא נהנה ללמוד עם תלמידי ה'חזון איש', ובמשך כל חייו הזכירם לטובה על כך שהורו לו את דרך הלימוד הנכונה, ללמוד תחילה כל אחד לפי כוחו את הסוגיא מה שמבין מתוך הגמרא, ורק לאחר מכן לראות את המפרשים והפוסקים ואת שאר השות"ם ולהבין את דרכם.

כפו פרש לעני

פרנס אברכים רבים מכספו

לאחר כחמש שנים רצופות בכולל, כשהחלו ילדיו להינשא בזה אחר זה, וגם רעייתו לא עבדה, החל דוחק הפרנסה להפריע, ואז על פי עצת רבותיו חזר מעט לעולם המעשה ועבד מספר שעות כיועץ מחשוב (כמה שנים בחברת החשמל, ולאחר מכן בלשכת המדען הראשי של משרד התמ"ת), והמשיך להקדיש את שאר שעותיו לתורה. גם שם לא פסק מלחזק את האנשים שבאו עמו במגע. לפעמים כשבא לבדוק חֲבָרוֹת, האנשים נתפלאו לראותו ואמרו: הומנו בודק ולא משגיח כשרות... הם חשבו שהגיע אחד שמסתמא לא מבין כל כך ויתמודדו אתו בקלות, אך נדהמו לראות כיצד בדיק ביסודיות וידע בדיוק על מה לשאול ולברר.

סיפר מנהל חברה שכאשר ביקש תמיכה מהמדינה ובא ר' דרור לבדוק, היה בטוח שחברתו תאושר, כי אמר: ראיתי איך הוא חייך אלי ודיבר עמי בנעימות, אני בטוח הוא יאשר אותנו. אבל אמרו לו שאין זה מעיד על שום דבר: הוא חייך ודיבר כראוי, כי כך צריך להתנהג, אבל הוא אדם ישר ומסור, ואם הוא יחליט שלא מגיע לחברה לקבל, הוא לא יאשר. וכך היה – בסופו של דבר הוא לא אישר את הפרויקט של אותה חברה. במשך הזמן הרוויח מעבודתו כספים, והיה ביכולתו להשקיע בביתו ובצרכיו ולחיות בהרווחה, אבל לא כך היה: לעצמו נסתפק במועט, בבית פשוט ללא תפאורה ובריהיטים שחלקם נקנו מ'יד שניה' כשעזבו את אמריקה לפני כחמישים שנה ונשלחו אחריהם באנייה. במקום זאת הוא הקים בכספים אלו כוללים: 'מדרש ביכורי יוסף' – שבתחילה החזיקו מכספי

להשקיע במילוי התיקים בתורה ובמצוות כראוי, לכן אני עובד ל... כולל 'חזון איש' בבני ברק, שם אני רוצה ללמוד מבוקר עד ערב. הוא דיבר עוד במעלת התורה וסיים דבריו, וכך קידש שם שמים ברבים.

רבים לחצו את ידו לשלום ושיבחוהו על החלטתו. למחרת בבוקר קיבל הודעה מאיש קצונה גבוה מאוד, שאמר לו: אינני יודע בדיוק מהו המקום שאליו אתה הולך, אבל אני מעריך מאוד את העובדה שאתה מסכים לוותר על כל הקריירה שלך לצורך לימוד התורה. הלוואי שגם אני הייתי מסוגל לעשות כך... [דווקא כמה מחובשי הכיפות למיניהן ניסו להניאו באומרים: איננו בטוחים שרצון האלוקים

שתפסיק לעסוק ביישובו של עולם כדי ללמוד תורה... אך לא דבר הועיל להם, הוא ידע שאין למעלה מהתורה, 'ותלמוד תורה כנגד כולם', שהיא משפיעה טובה וברכה לכל העולם (עיין באור החיים דברים כו, יא), ואין לך 'יישובו של עולם' גדול ממנה (עיין ברמב"ם בפירוש המשניות ורע"ב מקואות ט, ו שלכך נקראו תלמידי חכמים 'בנאים'. ועיין בשבת קיד.), והמשיך לדבוק במטרתו].

הגר"ח גריינמן זצ"ל, שעמו היה בקשר, אמר לו שהוא מכיר כאלו שעזבו את עבודתם בבת אחת ולא החזיקו מעמד, ולכן הציע שיעזוב לאט לאט, ובפרט שכבר עבד שם למעלה מ-15 שנה, וכדי לקבל תשלומי פנסיה היה עליו להשלים ל-17 שנה. אבל ר' דרור כבר לא יכול היה לחכות יותר, הוא רצה להתחיל ללמוד ברציפות והסכים לוותר על הכל בשביל לימוד התורה [בסופו של דבר הוא ראה שהכניסו סכום כסף לחשבונו, ונתברר שבחסידי שמים הסכימו לתת לו כשבעים אחוז מהפנסיה; אבל הוא מצדו הסכים לוותר על הכל, כדי ללמוד תורה כראוי].

תמיד בעלייה

כשנשאלו בני המשפחה במשך ימי ה'שבעה': מתי חל אצלו השינוי? באיזה שלב חל המפנה? התשובה היתה כי מעולם לא היה שינוי ואף פעם לא היה מפנה דרסטי; כל הזמן היה בעלייה בצעד אחר צעד, תמיד בירר במה ניתן להתחזק: בתחילה בדאגה למקום לימודים טוב יותר לילדים, אחר כך בהקפדה על דקדוקי הלכה יותר ויותר (ראה עוד להלן בעמוד 7 דקדוק במצוות), בהמשך בריבוי לימוד התורה יותר ויותר, עד שזכה שכמה חודשים לפני הסתלקותו על אף שהיה עדיין בכוחו, החליט לעזוב גם את השעות המועטות שבהן עסק בעבודה למחייתו ולעזרת כל המשפחה (כעצת רבותיו שימשיך בכך מעט), ואז התפנה כבר לעריכת ספרו בענייני הנץ החמה ולצורכי בריאותו. בסוף ימיו לאחר שראה שחלה, אמר: חבל שלא עזבתי את העבודה

בשאר דברים: בענייני 'העולם הזה' כמעט ולא השקיע, אבל בדברי תורה ובמצוות השקיע בשמחה.

יש אנשים שהיו שמחים לקנות בכל פעם מכונית בדגם אחר, כדי ש'כולם' יראו שהם החליפו מכונית, אבל הוא לא נהג כך: כשהחליט שכדאי לו להחליף את רכבו (כדי לחסוך זמן במוסכים וכדומה ולהרוויח רכב שיש עליו ביטוח לכל סוגי התיקונים), הוא היה קונה רכב בדיוק מאותו דגם ובאותו צבע שהיה לו, כדי שלא יהיה ניכר שהחליפו. עד כדי כך שפעם אחת נכנס בנו לרכב והריח ריח של ריפוד חדש; הוא שאל לתומו: אבא, האם החלפת ריפוד? אבל ר' דרור ענה בפשטות שהוא קנה רכב חדש, וגם נימק את מעשהו בכך שרצונו לחסוך בזמן, כי הזמן יקר יותר מכסף...

הלויית 'חזון איש'

ר' דרור סיפר שזוכר כי בהלויית 'חזון איש' זצ"ל, הציע לו ידיד המשפחה (עוד מוילנא) להצטרף אליו לנסיעה לבני ברק כדי להשתתף בהלוויה. לבסוף נעקץ הלה ברגלו על ידי עקרב, לאחר שראה את הלויית ההמונים אמר בערך: לא חשבתי שה'חזון איש' גדול כל כך שתהיה לו הלוייה גדולה כל כך... כששמע ר' דרור מה שכתבו בספרים, שהיה זה כעונש על כך שזולל ב'חזון איש' – כמו ששנינו (אבות ב, ט) 'הוי זהיר בגחלתן... ועקיצתן עקיצת עקרב' (עיין ספר ארחות רבינו, ספר יחי ראובן ועוד) – נתפלא ואמר: הרי הלה היה שומר תורה ומצוות, יהודי טוב לב שהעריך את החזון איש עד שהתאמץ לנסוע להלווייתו, וכיצד שייך לומר עליו כך?! אבל אולי יש ללמוד מכך שאדרבה, אף על פי שהלה כיבד את החזון איש והעריכו, אבל הואיל ונשמעה בדבריו נימת זלזול בגדלותו, זה לבד הספיק לגרום שתפגע בו מידת הדין ונעקץ (ופשוט שאין אנו יודעים חשבונות שמים).

אמת וישרות

דקדק מאוד במידת האמת, שלא להגזים או לומר דברים שאינם מדויקים. גם כאשר שמע מבנו שבמקום מסוים היו שלשה אנשים ולבסוף נתברר שהיו רק שני אנשים, אמר לו: צריך לדייק ולומר שני אנשים ולא שלושה. וכן דקדק מאוד בלשונו, ולפעמים גם היה מעיר שלא לשנות מלשון זכר ללשון נקבה וכדומה. תמיד לימד את בניו ביתו לומר 'בלי התחייבות', אך מצדו ניסה למסור את נפשו כדי לקיים דבריו. נפשו סלדה מכל אופני שקר ומרמה והתחכמויות למיניהן כדי להרוויח כספים בדרכים לא ישרות. גם לגבי התחמקות ממסים בתחכומים שונים של דיווחים כוזבים וחלקיים והגשת מסמכים שונים, אמר שאין זה דרך האמת וסלד מכך (ועיין בגמרא בנדרים 'נודרין להרגין', אבל חתימת שקר סבר הגריש"א זצ"ל שחמור יותר, ואכ"מ). סיפר מנהל באחד ממקומות העבודה, שהיה שם חוק לא הגיוני שלא נתנו מספיק תשלום על הנסיעות, והיתה אפשרות לרשום את ההפרש על חשבון דבר אחר ולקבל על כך את התשלום, וכך עשו רוב העובדים באופן כמעט רשמי, וגם ההנהלה נתנה להבין שאין ברירה אלא לנהוג בצורה כזו. אבל

הקרבן שהניח אביו ר' יוסף ז"ל עד שתם הכסף, ובהמשך החזיקו מכספו – ו'כולל הנץ' הנקרא 'יראוך עם שמש', שבו החזיק במשך כשלושים שנה כמניין אברכים המתפללים במתינות שחרית כותיקין ולאחר מכן לומדים. ר' דרור לא ביקש מאחרים שיעזרו לו, אלא שילם לאברכים מכספו, עד שכמעט לא הותיר לעצמו.

גם לעניים ולנוזקים העניק מכספו, והכל בהצנע לכת עם ה', מבלי ידעו זאת אחרים. לפעמים מצא דרך לתת בכבוד וקרא לזה 'הלואה', אך היתה זו 'הלואה עומדת' שמעולם לא נתבעה, וכך הורה למשפחתו: כל ההלוואות לילדים ולבני המשפחה – מחולות; ההלוואות לעמותת בית הכנסת פלוני – מחולות; ההלוואות לקרן פלוני – מחולות...

הוא ברח מכל פרסום והתנהג בענווה, ונתקיים בו הפסוק (מיכה ו, ח) "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוך". גם נתקיים בו הפסוק "מזמור לדוד, ה' מי יגור באהלך... הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו, לא רגל על לשונו, לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו, נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד" (עיין במכות כד.).

אהבתו ללומדי התורה

אחד השכנים שאהב לדבר עם ר' דרור בלימוד בכל מיני נושאים ולשלוח דרכו שאלות לחברותא שלו הגר"ש זעפרני, שמח לשמוע ממנו כמה פסקים של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שזכר מהיותו בארצות הברית. פעם אחת כששהה השכן עמו ברכב העלה ר' דרור 'טרמפ' גם ראש ישיבה אחד. בדרך דיברו בשבחו של בנו בכורו מחבר ספר 'שיחת חולין', ומשירד אותו ראש ישיבה מהרכב אמר ר' דרור לשכן: דע לך שגם הוא בני, כי כל לומד תורה הוא בן שלי... כך בכסף שנתר לו מפרנסתו שמח לתת לאברכי כולל ולמוסדות תורה וכן לישיבות ומפעלים המקרבים ומחזירים בתשובה לאבינו שבשמים.

האברכים בכולל 'ביכורי יוסף' שהקים ברחוב סורוצקין (וקודם לכן בבית הכנסת 'אוהל משה' בהר-נוף) מספרים כיצד כיבדם; הוא סמך עליהם ונתן להם למלא לבד את שעות הנוכחות. בזמנו לא היה מצוי כולל במתכונת הנקראת כיום 'לבו חפץ', אך שם היו תלמידי חכמים מובהקים שלמדו כל אחד כפי רוחב דעתו ורצונו. יצאו משם ראשי ישיבות, ר"מים, משגיחים ורבנים. בהמשך נשתנתה מתכונת הכולל והחלו ללמוד בו מסכתות חולין ובכורות עד הלכה למעשה, בראשות בנו בכורו בעל ה'שיחת חולין' הבקי בסוגיות אלו.

פשטות בענייני העולם הזה

כשהיה בנו שואלו לפני שנים אם יכול לקנות מכנסיים במאה שקלים או כובע בארבע מאות שקל, היה נענה ואומר: למה לשלם כל כך הרבה בשביל חתיכת בד או לבד? אפשר לקנות משהו פשוט יותר. אבל בעת שסיפר לו בנו שאוספים עכשיו ביישיבה בעבור חתן נזקק, הוא לא הציע שהלה יסתפק במועט, אלא הוציא מיד סכום נכבד ונתן בעבורו. כך היה גם

מנת לפרנסו בכבוד. גם ב'כולל הנץ' הכיר מספר גרי צדק, כיבדם באופן מיוחד ונרתם לעזור להם מכיסו כפי יכולתו.

מעורר השחר

הנץ החמה

לפני שנים הגיע גיסו מארצות הברית, הרב החסיד ר' דניאל פרומל שליט"א, לשהות בארץ ישראל לכמה ימים עם תום ימי ה'שבע ברכות' שלו. הוא מאוד התרגש מכך והיה מניח תפילין כל היום ומתפלל ולומד בהם. הוא ביקש מר' דרור אם יוכל לברר לו היכן יש מניין לתפילת שחרית בהנץ החמה, אבל ר' דרור לא הכיר מניין כזה. אחד הבנים הקטנים ידע היכן מתקיים מניין ותיקין, והם הלכו עמו לאותו מניין. ר' דרור הרגיש באותה תפילה הרגשה נפלאה, ונפשו חשקה להתפלל תמיד בהנץ החמה. כך החל להתפלל כותיקין במניינים חשובים, ובשבת התפלל במניין של הרב מילצקי, שבו התפללו גדולי עולם כמו הגראי"ל שטיינמן והג"ר זאב (וועלעל) אידלמן זצ"ל (שאחר כך גם ר' דרור כיבד אותו בסנדקאות לבנו שליט"א).

מצות ותיקין

התאמצות יתרה השקיע במצוה זו, ובמשך ארבעים שנה, יום אחר יום, קם תמידין כסדרן למניין הנץ החמה. הוא סיפר שהיו כשלוש פעמים שבהן הפסיד את תפילת הנץ: פעם אחת בעודו אונן על אביו ז"ל, פעם נוספת כשחזר מחוץ לארץ ועדיין לא הצליח לסדר את 'השעון הביולוגי', ופעם נוספת. כך גם השריש אצל בניו את חשיבות התפילה בהנץ החמה. לפני עשרות שנים, כשעדיין לא נהג שעון הקיץ, היו קמים בשלוש וחצי, הולכים כעשרים דקות למניין, ושם התפללו בהנץ החמה. הוא עודד, חיבב והעריך מאוד את מי שקם והלך עמו לתפילת ותיקין, ונתן לו מנה נוספת של עוגה או כוס יין וכדומה, והיה קורא לזה 'זכות של ותיקין'.

כשירד שלג כבד בירושלים ולא היה ביכולתו ללכת לבית הכנסת למניין הנץ החמה, הצטער מאוד שאינו יכול להתפלל כותיקין במנין... גם בחודש האחרון לחייו כשהיה מאושפז בבית החולים, בכה בפני בנו כיצד כביכול יורד כעת לטמיון כל מה שהשקיע במשך חייו, שהתפלל בכוונה בהנץ החמה, ועכשיו לדאבונו אין לו לא יום ולא לילה, ועקב חולשתו הגדולה ומצבו הקשה עם הטיפולים בבית החולים אינו יכול להתפלל בהנץ החמה, וכמעט שאינו יכול כלל לכוון ולהתרכז בתפילה, דבר שלא היה לו מעולם, והצטער על כך מאוד.

החברותא שהתקמה

עם טבעו הדייקן הזמנים וידיעתו בסדרי הטבע, בירר את אפשרויות קיום תפילת 'הנץ החמה' כדקדוקה שתהיה לפי הנץ הנראה. לאחר שגלגלה ההשגחה ובמלחמת המפרץ נסע לשכונת הר-נוף בירושלים, ובמשך הזמן נשתכן בדירות בשכירות עד שקבע שם את מקומו, החל להתפלל אצל הגר"ש זעפרני שליט"א בבית הכנסת 'אוהל משה'. סיפר הרב זעפרני: בעומדי קודם תפילת העמידה אני רואה את ר' דרור עוזב את בית הכנסת וחוזר בחזרת הש"ץ, יום אחר יום. נתפלאתי על

ר' דרור לא רצה לעשות כן, כי אין זה מדרך הישרות. עוד סיפר אותו מנהל שהמנהל הראשי אמר לו שעל אף שהיה עובר על כל דוחות הנוכחות של העובדים, על הדוחות של ר' דרור אינו צריך לעבור, כי הוא סומך על ישרותו.

כאשר בנו של ר' דרור למד בישיבת 'קול תורה' ביקש מסמכים למסור לישיבה כדי לקבל הנחה בשכר הלימוד. ר' דרור סירב לכך, ואמר: אני אשלם כמה שצריך, ומי שזקוק לכך יביא מסמכים לקבל הנחה...

במהלך בניית בית הכנסת נתקבלה תרומה גדולה מאת אחד מקרוביו בעבור מקוה במקום, נעשו חפירות מיוחדות ואף הוא שילם מכספו בעבור האדריכל, אבל לבסוף לא הושגו כל האישורים והתוכנית לא יצאה לפועל. רבים המתרימים שיכלו לחזור אל התורם ולנסות 'להסביר' לו שאמנם המטרה שלה תרם לא הושגה, אבל יש דבר אחר שהיא מצוה גדולה לא פחות, כמו התרומה לארון הקודש (עיי' בסוף הדושי רבי שלמה היימן בשם הר"ם) וכדומה. אמנם ר' דרור לא עשה כן, אלא לקח את אותו הסכום במלואו, אפילו שבינתיים כבר התרוקן חלקו, והחזירו אל התורם בהתנצלות שהתוכנית לא יצאה לפועל. אחרי שנפטר נמצאה באחת המגירות מעטפה שבתוכה שלש דולר, ורשום עליה שלש דולר אלו לפלוני (התורם של המקוה)... (כמובן שבני המשפחה התקשרו מיד אל אותו פלוני, והלה מחל על כך, לכן נתנו זאת ל'כולל הנץ' של ר' דרור. ומסתבר שר' דרור יכל להעביר לו סכום זה מיד לחשבון וכדומה, אלא שחשב שאם יספר לו על כך ימחל לו על זה, לכן המתין לשעת הכושר שיפגוש אותו ויתן לו זאת בידים).

נקיות המעשים

סיפר המנקה בבית הכנסת 'שארית יוסף' (אדם שזוכה ללמוד הרבה ולחזור על תלמודו, וגמרות ופוסקים שגורים על פיו), כי לאחר שחזר בתשובה והתחיל לנקות בבית הכנסת, שם לב כי ר' דרור היה שתקן ולא מדבר סתם. בפעם הראשונה שהוא ניקה את בית הכנסת, הגיע אליו ר' דרור ואמר לו: איזה ניקיון יפה... ושתק. וכך מילים אלו עומדות במוחו כבר כשש עשרה שנה. יום אחד ניגש אליו ר' דרור ושאל: יש לך שקית? נשפך לי משהו ברכב. המנקה השיב בטבעיות: מה הבעיה, יש בבית הכנסת סליל של שקיות אשפה, אשלוף אחת ואביא לכם. אך ר' דרור הביט בו במבט נורא. לפליאתו מה קרה, השיב ר' דרור בפשטות: איך אפשר לקחת מכספי הקדש? השיב המנקה: מה הבעיה, שימו חצי שקל בקופה ותקחו שקית. אבל ר' דרור אמר בהחלטיות: בכספי הקדש לא נוגעים... הם חיפשו באזור שקית עד שמצאו. המנקה סיפר בהתפעלות שהוא קיבל מזה חיזוק גדול מאוד: ר' דרור שהשקיע מאונו ומהונו, מכוחו וממרצו במשך שנים ותרם דמים רבים למען החזקת בית הכנסת, לא מסכים לקחת שקית ניילון אחת, כי מהקדש לא לוקחים כלום.

ר' דרור העריך אנשים שעזבו את הבלי העולם הזה ובחרו בחיי תורה כמו המנקה הנ"ל, וניסה למצוא לו עוד עבודות על

תפילה

בית הכנסת בלא דיבורים

בית הכנסת בעבורו לא היה מיועד הלילה לשום דיבור חול, אלא למקום תפילה בלבד. לכן גם לא הייתה דעתו נוחה מכל העלונים הנמצאים בבית הכנסת ומפריעים לתפילה כתיקונה, ומעולם לא זכור שקרא בהם או הביאם לביתו. גם לילדים הוא הורה כן: מי שידוע להתפלל בלי להסתובב ולקום – יבוא לתפילה, ומי שאינו יודע – שלא יבוא. כולם ישבו לידו וידעו שתפילה היא תפילה ללא דיבורים. גם כשהגיע נכד קטן לומר לו שלום, הוא כמעט לא התייחס, כי כעת תפילה ולא מדברים. גם כמה פעמים לפני למעלה משלושים שנה כשהתפלל כותיקין במניין בנוסח אשכנז שבו מזמינים את העולה לתורה בשמו, שהיה שקוע בענייני התפילה והקריאה עד שגם כשקראוהו לתורה בשמו לא הבחין בכך, והיה צריך לגשת אליו ולומר לו שיעלה.

כמה וכמה פעמים העביר את מקום תפילתו מבית כנסת אחד למשנהו, כי כאשר ראה שבבית כנסת פלוני

מדברים בעת התפילה, חיפש בית כנסת טוב יותר שבו מתפללים כראוי ולא מדברים, ואף אם היה הדבר גובל בקשיים ובטרחה של הליכה מרובה וכדומה. לפני עשרות שנים שבניו הגדולים היו קטנים, היה כמה פעמים שבשבת בבוקר ערכו את הקידוש לקראת סוף תפילת מוסף, אבל הוא אמר לילדים שקידוש שנעשה על חשבון התפילה אי אפשר להישאר בו.

הוא קיים כפשוטו את מאמר הפסוק (ויקרא טו, יז) "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד", כפשט הגר"י אבוחצירא (בעל האביר יעקב) שרומז על האדם בהיותו בבית הכנסת או בבית המדרש, יחשוב לעצמו כאילו אין לו שם בעולמו אלא הוא והקדוש ברוך הוא, ומלבדם אין שם שום אדם.

לא להפריע באסיפת הצדקה

היה מצטער על הרגלם של העניים המחזרים על הצדקה ומפריעים לתפילה. הוא הקפיד שגבאי הצדקה לא ינאמו אלא בסוף התפילה בלבד, ולפעמים גם שילם להם מכיסו סכום הגון כדי שלא יאספו באמצע התפילה. גם כשהתפלל במקומות אחרים הוא השתדל להכין מראש כסף כדי לתת להם במהירות מבלי להסיח דעתו מהתפילה, וגם כאשר יצא לו שטר מכובד, הוא לא ביקש עודף על ידי סימונים בידיים וכדומה, אלא השאיר את השטר אצל העני והמשיך בתפילתו בדבקות.

תפילה בערגה מתחילה ועד סוף

קרוביו ומתפללי מניין הנץ התרגשו כל פעם מחדש לשמוע כיצד אומר בערגה ובכוונה את הפסוק "ה' אלוקי שועתי אליך ותרפאני", וממשיך את התפילה כמונה מעות. גם בתפילת העמידה שמעוהו לפעמים בוכה ומתחנן לריבונו של עולם

הדבר ושאלתיו: הרב בן-דוד, להיכן אתם הולכים כל פעם לפני שמונה עשרה וחזורים לאחר מכן? ר' דרור הסביר בפשטות: אתם נמצאים כאן ברחוב ברנד שהוא מקום נמוך מאוד ולא ניתן לראות בו את הנץ החמה הנראה, אני נוסע בכל פעם להר הגבוה ברחוב הקבלן ומשם אני יכול לראות את הנץ החמה הנראה ולהתפלל בדיוק כותיקין (וכפי שביאר בטעם מה שמסופר בגמרא בברכות ט: שרבי ברונא היה שמח ביום שזכה להתפלל כותיקין, משום שלא היה להם שעון, לכן שמחו בזמן שהצליחו לכוון להתפלל בדיוק עם הנץ החמה).

הרב זעפרני לא ויתר לו ואמר: הרב בן-דוד, אינך יכול

עם החברותא הגר"ש זעפרני שליט"א במעמד פדיון פטר חמור של הכולל בראשות בנו הגר"ר אמיתי שליט"א מח"ס 'שיחת חולין'

לומר כן מדעתך, אתה צריך להביא ראיות לדבריך מתוך הסוגיות. ר' דרור ניצל את ההזדמנות ושאל: אולי נתחיל ללמוד זאת בחברותא? וכך התרקמה לה חברותא של עשרים ושמונה שנים רצופות. מתחילה למדו בצוותא את ענייני הנץ החמה, אבל פעמים רבות חרגו מהמסגרת ולמדו את השיעורים שמסר הרב ב'חושן משפט' וכדומה. הוא היה מציב בפני

ר' דרור את השאלה, ולאחר שניסה לענות לבד מכוח מחשבתו, למדו

יחד את הסוגיא, והגר"ש אמר: כהצד הראשון שהעלית נראה בש"ך, וכהצד השני שהעלית נראה בקצות החושן וכדו'...

ר' דרור הודה לה' תמיד על הסייעתא דשמיא שזכה לזכו חברותא, באומרו: הלא כששואלים רב קטן – מסתפקים אולי אין הוא יודע מספיק, וכששואלים רב גדול – כמעט אין לו זמן לשמוע ומסתפקים אם הוא הבין בדיוק מה הכוונה. לכן שמח שזכה 'לתפוס' את הרב לפני שנתפרסם בכמה וכמה קהילות.

השגחה פרטית

כך השקיע בעניין הנץ החמה. הוא החל בעצמו בתצפיות ממקומות מסוימים בזמן הנץ החמה, ושילב את ידיעותיו באמצעות מחשב כדי לנכות הרים המסתירים ולחשב את שינויי מזג האוויר וכדומה. הייתה לו סייעתא דשמיא גדולה והצליח לו לפגוש מומחים בתחום ואנשים שעשו תצפיות, ושמח לגלות כיצד הזמנים תאמו להפליא למה שנתקבל אצלו. לאחר זמן קיבל אישור להשתמש במיפוי הממוחשב של מפת הארץ שנערך עבור הצבא. בתחילה הוא הוציא חוברות עם זמני הנץ לעשרות ערים בארץ ישראל, ובמשך הזמן כבר ערך תוכנה שבאמצעותה אפשר לדעת את זמני הנץ החמה בכל מקום בעולם, בין באוניה ובין במטוס. לשם כך הוא פנה לקבל את הסכמתם של גדולי ישראל, כמו הגר"ש אלישיב, הגר"ע יוסף, הגר"ש ז' אויערבאך, הגר"ח פ' שיינברג, הגר"נ קרליץ זצ"ל ועוד, וזכה שיתקבלו דבריו, ועורכי לוחות רבים ביקשו ממנו את הזמנים של לוח 'ביכורי יוסף' או 'לוחות חי', וכך נתפרסמו דבריו במקומות רבים בעולם (וכפי שהרחיב לספר בספרו 'מפליא ליעץ').

מה הם סדרי הכולל, אמר לו: שעה ועשרים תפילה וארבעים דקות לימוד. היו כאלו שנתפלאו: אולי אתם טועים, שעה ועשרים לימוד וארבעים דקות תפילה? אבל הוא אמר: לא, שעה ועשרים תפילה וארבעים דקות לימוד...

במשך כעשרים וחמש שנה, בשבתות ובימים טובים שבהם לא התקיימו סדרי הכולל, התפלל במניין של הג"ר מנשה שוע (מ'אהבת שלום), בליל שבת ובשחרית כותיקין. אחד המתפללים סיפר: תמיד הייתי מסתכל עליו בתפילתו הזכה; מעולם הוא לא גמר את התפילה לפני. בחודש האחרון (בהיותו בבית החולים), כשראיתי שכמה שבועות הוא לא מגיע, ביררתי אצל הרב שוע: היכן היהודי הצדיק הזה? הרב השיב לי שאינו מכירו דיו. גם לאחר שנפטר כשאמרו לרב שוע שהרב בן-דוד נפטר, עדיין לא ידע במי מדובר, ורק לאחר שתיארו לו היכן ישב וכו' הוא התקשר לנחם ולבקש מחילה שלא הכיר מספיק את המנוח, הוא אמר: אביכם היה אדם אצילי, אף פעם לא היה מדבר, אלא היה בא לתפילה מתפלל ויוצא ולכן לא הייתה כמעט אפשרות להכירו. גם כשהתפלל בבית הכנסת בלובי שבבניין הסמוך לביתו, העידו אנשים שהתפלאו על התרכזותו בתפילה, הוא ממשיך במתינות בתפילתו כאילו עומד בבית כנסת גדול ואין שום אנשים והמונן סואן ברחוב.

האם באמת סומכים על הגר"א?

לעתים התאונן שאנשים חושבים שאפשר לקום מאוחר ולסמוך על דעת הגר"א שזמן קריאת שמע מאוחר יותר, אבל אינם יודעים שהגר"א בעצמו סובר זאת רק בדיעבד, אבל לכתחילה סובר כדעת הרמב"ם וסיעתו שצריך לקרוא קריאת שמע כותיקין (שלא כדעת השולחן ערוך באו"ח נח, א שקריאת שמע כותיקין היא רק מצוה מן המובחר, אבל כל שלוש שעות הזמן הוא לכתחילה).

דקדוק במצוות

הקפדה על מצוות כראוי

הקפיד לקיים את ההלכה כפרטיה, בלא חשבונות של נגיעות אישיות אלא לפי מה שצריך. פעמים רבות שהיה לומד או שומע על הלכה נוספת, היה מיד ניגש לברר בפוסקים ואצל רבנים כיצד נוהגים בזה והיאך מקיימים הלכה זו כראוי, וכך שמח לקיימה כמצוות הבורא. כבר הזכרנו (לעיל בעמוד 3) תמיד בעליה) שבכל פעם ניסה להדר בהלכה נוספת, וכך היה במצוות רבות, כאשר התעסק בקניית תפילין לבניו, וראה שעדיף תפילין מבהמה גסה – קנה זאת גם לעצמו. בהמשך בנשואי בניו כשראה שקנו תפילין של רבנו תם – קנה גם לעצמו ובהמשך קנה גם לבנו הקטן כשנישא. אחד הבנים החל לגדל זקן – וגם הוא הצטרף, הבנים החלו ללבוש כובע וחליפה – וכמובן גם הוא התחזק עימם. במשך הזמן כשנפסק לו שצריך לחזור למנהגי אבותיו, החל לשנות לנוסח אבותיו וללמוד את ההברה המסורה, כיצד יש לדקדק באותיות ח' ע' וכו', ובהמשך גם למד את טעמי המקרא כמנהג אבותיו. בשנים האחרונות חשב אולי יזכה לטעום קצת מתורת הנסתר, אבל רצה ללמוד

כעבד המתחנן לרבו. ב'כולל הנץ' הקפיד שכל התפילה תהיה מקשה אחת של רצינות, לא לשנות באמצע ולא לצאת לחדרים הסמוכים, אלא להיות בבית הכנסת מתחילה ועד סוף. גם הקפיד שלא יקראו או ילמדו בעת חזרת הש"ץ, שכן 'זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד' (שבת ריש י. תשובת הרא"ש שהובאה בטור או"ח סימן צ, ומגיד מישירים), ולימים אף תלה על דלת בית המדרש את דברי הגר"ח קניבסקי שליט"א (בספר 'ארחות יושר') שזו מצוה הבאה בעברתה. כשרצו להביא כיבוד 'לעילוי נשמת' וכדומה הוא הקפיד שיהיה זה רק בסוף הלימוד ולא באמצעו.

פעם אמר לבנו הקטן בנעימות: האם יש לך עדים שהתפללת היום? הבן לא הבין ואמר: בוודאי, פלוני ואלמוני ראו אותי. אמר לו אביו: לא לכך התכוונתי. אתה יודע שתפילת 'עלינו לשבח' בנויה משני קטעים, שכל אחד מהם מתחיל באות ע' (במילות 'עלינו' ו'על כן') ומסתיים באות ד' (במילות 'אין עוד' ו'ישמו אחד'), ואלו הם העדים על האדם שסיים את תפילתו עד סופה (בפרט לנוסח ספרד שאומרים זאת ממש בסוף התפילה). היום יצאת לפני 'עלינו לשבח', וממילא אין לך עדים שהתפללת. מאותו יום תפס הבן את העניין ברצינות והשתדל בכל כוחו שלא להפסיד את תפילת עלינו לשבח בבית הכנסת כראוי (שלא כמו שממליצים על אלו שתפילת 'עלינו' אצלם היא כ'תפילת הדרך', שרגילים לאומרה כבר בדרך הביתה).

השתדל מאוד להיות בבית הכנסת כמה דקות לפני תחילת התפילה. גם בתפילת ערבית שהיה מתפלל בבניין הסמוך לביתו, יצא בדיוק ארבע דקות לפני תחילת התפילה, ומי שרצה לפוגשו ידע שכבר צריך להמתין לו למטה בבניין. סיפר אחד האברכים מבאי בית הכנסת של הרב קרייזווירט, שבו התפלל ר' דרור בתקופה האחרונה תפילת ערבית באחת הפינות, כי ראה פעם כחודשיים לפני פטירתו, שהיה הולך לאטו והגיע בדיוק לאחר שאמרו 'ברכו'. אנשים אחרים עוד המשיכו להיכנס, אבל ר' דרור מיד כשראה שהפסיד 'ברכו' לא הרגיע את עצמו בתירוצים כמו 'הרי ניתן לסמוך על ברכו בתרא', או 'הלוא אני מבוגר', אלא יצא מיד והלך לחפש מניין אחר, על אף הטרחה הכרוכה בכך.

קובע מקום לתפילתו, גם בדרכים

לעולם קבע מקום לתפילתו, שאלוקי אברהם בעזרו. גם כשהוצרך לנסוע בדרכים לצורכי עבודתו כדי לבדוק חברות וכדומה, היו לו מניינים קבועים שראה בהם אפשרות להתפלל כראוי. אחד המנהלים ממקום עבודתו (הר' אדלמן) סיפר שגם אם אירע שנתקעו באמצע הדרך בלא תפילה, הוא לא עשה לעצמו קולות, אלא חיפש בית כנסת להתפלל שם כדבעי.

שעה ועשרים תפילת שחרית

בבוקר קם מוקדם, אמר תיקון חצות וברכות השחר מילה במילה, ואחר כך התחיל את התפילה כמונה מרגליות לפי הסדר של 'כולל הנץ' – שעה ועשרים תפילה וארבעים דקות לימוד. כשפרסם מודעות על הכולל, מדי פעם התקשרו אברכים להתקבל. מי ששאל תחילה: כמה מקבלים? ענה מיד שזה לא משנה כי ממילא הוא לא מתאים לכולל. רק מי ששאל

זאת בחברותא, עד שמצא מי ששמה ללמדו וכך הספיק לטעום גם מחכמה זו.

גם כאשר רצה לדקדק יותר במצות תפילין ולקנות תפילין חדשות, חיפש אחר הסופר המומחה ביותר, ואפילו שאמרו לו שאותו סופר הפסיק לכתוב מלפני כמה שנים, אמר: אלך אליו ואנסה לשואלו אם יסכים לכתוב לי, ובא לבקש ממנו שיכתוב לו תפילין. הסופר התעסק באמצע כתיבת ספר תורני, ואמר שכבר אינו מתעסק בכתיבת סת"ם כמה שנים, אבל בדיוק

כעת צריך לענייניו סכום מסוים ולכן הוא מסכים לכתוב לו את שני התפילין וכמה מזוזות, וכך זכה משמים לקיים מצוה זו בהידור רב.

אף בהלכה של קריאת 'שניים מקרא ואחד תרגום', שפסק השולחן ערוך (או"ח סי' רפה) שירא שמים יקרא שניים מקרא ואחד תרגום עם פירוש רש"י – ופעמים שרש"י שלפנינו אינו מדויק, וגם קשה בכל פעם לעבור מהתרגום לרש"י – לכן השקיע מכספו כדי שיערכו עבורו שניים מקרא ואחד תרגום עם רש"י מנוקד ומדוקדק

כראוי, ומשמים הסכימו עמו, שכמה ימים לפני שאושפו בבית החולים זכה לעבור על הכל ולברך על המוגמר, ואף הסכים לפרסמו ולתתו בחינם לכל המעוניין לזכות במצוה.

כיבוד הורים

גם במצות כיבוד הורים טרח מאוד בהיותו בן יחיד (עם עוד שתי בנות שגרו רחוק מאוד מבית הוריו); היה סועד אותם ומגיע לעזור להם יום אחר יום במסירות נפלאה. בחודש האחרון לחייו, כשהיה בבית החולים והוצרכו בני הבית לעשות משמרות ליד מיטתו ואף נעזרו לצורך כך בנכדים היקרים, אמרו לעצמם: כעת אנו מעריכים יותר את מה שעשה במסירות ובמאמץ להוריו, מה שאנו כמשפחה גדולה מנסים לעשות עכשיו...

לפני שנים הגיע לנחם את מחותנו הרב יוסף בא-גד שליט"א, שישב שבעה על אמו שגרה בככר השבת. ר' דרור, אביו ר' יוסף ובנו הרב אמתי באו לנחם, ובאותו זמן הגיע גם ראש ישיבת 'עטרת ישראל', הגרב"מ אזרחי שליט"א. ראש הישיבה ראה את ר' דרור מכרכר סביב אביו – מגיש לו כיסא, עוזר לו להתיישב, עוזר לו לקום ותומך בו במדרגות. הוא שאל את הרב אמתי שהיה תלמידו לשעבר: מי הוא היהודי שאביך הולך עמו כל הזמן ומשמשו? ור' אמתי השיב: זה אביו, סבא שלי. נדהם ראש הישיבה ואמר: מעודי לא ראיתי אדם שכה מכבד את אביו.

חינוך הילדים

ר' דרור השקיע רבות בחינוך הילדים, ולא חסך מהונו ומאונו כדי לדאוג לכך שיצליחו בלימודים. מלבד מה

שהשקיע בבית לדאוג ולשמור שהם עולים ומתעלים בתורה וביראת שמים, עוד בירר אצל המלמדים על התקדמותו של כל ילד. גם בישיבה גדולה, שבה הדבר אינו מצוי כל כך, טרח להגיע בעצמו אל הישיבה ולדבר עם הר"מים על מצבם של בניו היקרים. גם כשראה שהבחור יושב ולומד לפעמים נכנס לחדרו לראות אם הכל מסודר אצלו. במשך תקופה נטל על עצמו גם את העזרה לאברכים השקועים בלימודם ואינם בעלי רכב, שייקחו מוניות על חשבוננו כדי לחסוך מזמנם ולמונעם מלהתרוצץ ברחובות.

כמו כן הקפיד על צניעות הבנות, ושלא יסתובבו בחוץ בשעות מאוחרות וכדומה. גם השתדל למונען מללכת ל'מחנה' עם הכיתה, ודן גם עם המנהלים כיצד ניתן לקיים "כל כבודה בת מלך פנימה" על אף הלחצים החברתיים, כידוע. במקום זאת השקיע מזמנו וטרח לנסוע עימה בעצמו לטיולים חלופיים, כדי שיהיה הכל במסגרת ראויה ומבוקרת. הוא לא נח ולא שקט והקים גם 'קרן צניעות' במשפחה, שבאמצעותה עודד את הנשים הנשואות ללכת

הרב דרור זצ"ל נושא דברים בחנוכת בית הכנסת 'שארית יוסף' בשכונת מטרוסדורף בירושלים, שנת תשנ"ד

בצניעות כבת ישראל כשרה (והתריע על כך גם בספרו 'מפליא ליעץ').

בניית בית הכנסת ובית המדרש

אביו ר' יוסף ז"ל נפגש עם הגרב"צ אבא שאול זצ"ל והביע רצונו לתרום את שארית כספו לבניית בית הכנסת בשכונת מטרוסדורף, ובנו הגרב"א אבא שאול שליט"א נתמנה לרב בית הכנסת. ר' יוסף לא זכה לראות בבניינו, ור' דרור הוא זה שהלך והתרוצץ עם הפועלים בבניית בית הכנסת מראשיתו עד סיומו, הוא פתח שם כולל 'ביכורי יוסף' לאברכים מופלגים במתכונת 'לבו חפץ', וגם כולל 'ראוך עם שמש' ללימוד ותפילה בהשכמה עם הנץ החמה. הוא התנה שהמניין העיקרי בבית הכנסת יתקיים בהנץ החמה, ומתפלליו לא יתבקשו לפנות את המקום באמצע תפילתם לטובת מניין נוסף.

[בהקדמה לספר 'שיחת חולין' כתב בנו: "לא אוכל לחשות מלהזכיר את עוז רוחו ואומץ לבו של אבי מורי שיחה (וצ"ל), אשר השליך מאחריו עולם ומלואו בעוזבו תפקיד רם ונישא במערכת התעשייה המדעית בשיא התקדמותו ופרסומו, והלך וישב באהלה של תורה לשקוד על דלתותיה, עד אשר עלה ונתעלה, ותהילות לה' יתברך, זכה להקים מקום תורה ותפילה בתוככי ירושלים עיר הקודש].

מאז התקשר לטובה עם הגרב"צ זצ"ל והיה גם בא להיוועץ עמו לפעמים בהנהגה ובהלכה ובענייני בית הכנסת. הוא סיפר שבאחת הפעמים שהגיע אליו, מענין לענין באותו ענין סיפר בפניו הגרב"צ על מצבו הגופני, ואמר: ראה כיצד אני מוגבל בתפקודי: יד אחת כבר משותקת וכו', ומה אעשה... ור' דרור ברגישותו לזולת לא ידע כיצד ינחמו בסבלו...

מידות

בריחה מהכבוד

תמיד ברח מן הכבוד. גם כשנתכבד בשמחות או במעמדים מכובדים בברכה וכדומה, הציע זאת לאחד הרבנים שהיה במקום. תמיד סלד מתארי כבוד, באומרו: אני יהודי פשוט. גם בשמחות של נכדים ברח מה'מזרח', ולכן גם קשה היה למוצאו בתמונות עם רבנים. רק כשפתח את בית הכנסת 'שארית יוסף' אילצו הגר"ש זעפרני שליט"א לשבת ב'מזרח' כדי לשמור על צביון בית הכנסת שייסד בעצמו ועומד באחריותו, ובלית ברירה נאלץ לעשות כן.

כאשר קיבל 'פרס קפלן' על ייעול בתעשייה כשתכנן והנדס דגמי מטוסים חדישים על ידי המחשב (מבלי צורך להעסקת אנשים רבים), ביקשו ממנו לומר כמה מילים, וזה מה שאמר: 'התהילה והתפארת לחי עולמים', כיוסף בשעתו שאמר (בראשית מא, טז) "בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה".

שתיקה ומעש

היה מרבה לשתוק. ברחוב הלך בצדי דרכים, ועוברי אורח כמעט ולא הכירוהו. לא דיבר סתם עם בני אדם, אלא היה יוצא ובא בשקט כלעומת שבא. אבל כשהיה צריך – ידע לפעול: באמריקה ארגן לסטודנטים מניין לתפילה ופתח מטבח כשר כנוצר, כשהיה צריך – בנה את בית הכנסת בעצמו והתעסק עם הפועלים ועמד עליהם, כשהיה צריך – יצא מארבע אמותיו והלך לדבר עם רבנים ומבינים בדבר ודאג לביטוח הזמנים המדויקים של הנץ הנראה, ולפרסום הדברים לציבור.

לתת ולא לקבל

כמעט שלא הסכים לקבל ממישהו דבר מה; תמיד התעסק בנתינה, והלך בדרכי המקום להיות נותן. לא רצה לבקש טובות מאנשים ולא להטריחם. לפעמים כשהציעו לו לבקש טובה מפלוני להעביר איזו חבילה לביתו שבהר נוף וכדו', השיב: לבקש טובה מאדם זה יקר יותר מלשלוח זאת במונית ספיישל... גם אם אמרו לו: אבל הוא הסכים, הוא אמר: זה מה שהוא אומר לך, אבל אולי קשה לו ולא נעים לו לומר... (וכדרך מה שאומרים שלבקש מחבר שיעשה בוול, זה המחיר הכי יקר).

בין אדם לחבירו

היה זהיר מאוד שלא לפגוע בבני אדם או לצערם, גם כשהדבר נגע אליו מאוד ונצרך בעבורו. כל קימתו והליכתו למניין הנץ בכל יום גבל בזהירות רבה מצדו, ויתורים מעצמו ומניעת נוחות כדי שלא להפריע לבני הבית בכל מיני אופנים. בשבת שבע ברכות של אחד הנכדים, התנה שיבוא רק אם תהיה במקום תפילת שחרית כותיקין – ובתנאי שהדבר לא יפריע לאחרים. כך התחשב בזולת בכל המצבים. בבית החולים בחדש האחרון לחייו, הציעו לו להשמיע שיעור או מנגינה כדי להרגיעו, אך הוא התנגד ואחד מנימוקיו היה משום שזה יכול להפריע למישהו מחברי החדר.

באחד ממקומות מגוריו, מרפסת הסוכה היתה עם גג נשלף, והשכנים התלוננו שהדבר לא אסטטי ופוגם במראה הבניין...

הוא לא עשה מזה עניין, והחליף את הגג על אף ההוצאה הגבוהה הכרוכה בכך. לפני עשרות שנים לאחר שהתחזק יותר והחל ללבוש כובע וחליפה, באחת השמחות חשש שאחד מבני המשפחה שגם הוא בשלבי התחזקות יבוא בלא כובע, לכן גם הוא בא לשם בלא כובע כדי שלא לגרום איזה התנשאות על אותו בן משפחה, ושלא ירגיש שלא בנוח.

שמח לעזור כשידע שהדבר תלוי בו, וכמוכן עשה זאת בצנעה. כשהודיעו מהעירייה על חשש שצריך לסתור או לתקן כמה בניינים במקום מגוריו שברחוב אגסי מחשש שבנויים בשיטת הבניה 'פלקל' שיש בה סכנת חיים (כפי שאירע באסון באולמי ווסאי), בתחילה כולם רעשו וגעשו לטכס עצות מה ניתן לעשות, ולאחר זמן נודע שהכל בסדר. סיפר אחד השכנים שבירר מה קרה, כי נודע לו שר' דרור נכנס בעובי הקורה, ובמומחיותו הוכיח להנדסאי העירייה שיש שני סוגים, והסוג שקיים בבניינים אלו אינו מסוכן, וכך נרגעו הרוחות – והכל עשה בהתנדבות, ללא רעש ומבלי שידעו על כך הסובבים.

גם כשדיברו עמו בלימוד בנושאים מסוימים, על אף זמנו הטרוד היה הוא חוזר לפעמים לאותו אדם ומביא לו דפים מצולמים בנושא שדיברו. סיפר צורב אחד כי לפני כשנתיים ימים ספורים לפני חג הפסח, בעת שכולם טרודים בעסקיהם, שמע דפיקות על דלת בית הכנסת (של הרב קרייזוירט) הנמצאת בדירת מגורים והייתה סגורה מפני הגנבים ששהו במקום כמה ימים קודם לכן. כשבא לפתוח נדהם לראות את ר' דרור מחזיק קבוצת דפים העוסקת בנושא שבו דיברו בלימוד קודם לכן.

בשבוע היארצייתו על אמו רצה לומר עליה קדיש בכלל הנץ שלו, אך היה שם יהודי שאומר כל השנה קדיש בקול חזק לפי הקצב שלו. הוא אמר את הקדיש בקול נמוך ובקצב שונה, וקיווה שלפחות בכלל שלו יוכל לומר את הקדיש כפי שהוא רגיל ובדרך שישמעו אותו. נכדו הציע שידבר עם אותו יהודי שבשבוע הזה ינמיך את קולו וינסה להתאים את עצמו לקצב של ר' דרור, אבל ר' דרור השיב בענווה: אני אומר קדיש רק פעמיים בשנה, ואילו הוא אומר כל השנה; לכן אף על פי שזה מניין שאני הקמתי, אני אנסה להתאים את עצמי לקצב שלו.

תקופה ארוכה התפללו במניין הנץ שלו שני יהודים מבוגרים שהיו ביניהם חילוקי דעות במספר נושאים. בכל הזדמנות ניסה ר' דרור לפשר ביניהם ולהשכין ביניהם שלום ושלווה. פעם אחת הלבין מי מהמתפללים את פני אחד המתפללים; ר' דרור הבין את האחריות שלו על המניין וביקש שיותר לא יתנו עליות ליהודי הפוגע, כדי שיבין שמעשיו אינם רצויים ויבקש מחילה.

אני רק הנהג

כדי להימנע מצפיות ואכזבות שיכולות לגרום חלילה כעס וכדומה, בפרט בהיותו מדקדק בומנים ויכל דבר זה להפריעו יותר, לכן בהליכה לשמחות עם בני הבית, או בנסיעה לשאר מקומות, תמיד כשהיה נשאל: באיזה שעה עוזבים, או שהזמינו אותו למקומות והיה נשאל: באיזה יום אתם יכולים לבוא, היה עונה: אני לא יודע, אני רק נהג, תשאלו את אמא (שתחיה).

בורח ממחלוקת

תמיד ברח מהמחלוקת ורדף אחר השלום. לא נשמעו מפיו דיבורים על זרם או מפלגה מסוימים. ככלל נמנעו מלדבר בבית בענייני פוליטיקה, ובפרט לא דיברו בגנות שום אדם, בעידוד רעייתו שתבדל"ח ששומרת על כך מאוד ומסגרת ודנה את כולם לכף זכות. גם במסגרת עבודתו הייתה פעם אפשרות לקדם את דרגתו לפני הזמן ולהריצו לתפקיד סגן מנהל מטעם מפלגה מסוימת, אבל הוא בחר שלא 'להשתייך' לקבוצה מסוימת אלא להגיע לכך לאט יותר בכוחות עצמו (אלא שלבסוף עזב כנ"ל). בענייני הבחירות לא דיבר, וגם כשהלך לבחור לא דיבר על כך מאומה, במי בחר ומה עשה שם.

פעמים רבות כששררו ויכוחים בענייני ממון, הן בבית הכנסת שברשותו והן בשאר מקומות, הוא העדיף לוותר. גם אם הדבר עלה לו בסכומים גדולים, ואמר: עדיף לוותר ולחיות בשלום. כך הקים לעצמו קופה למען השלום (כמובא ב'פלא יועץ' וב'חפץ חיים'), וכשהוצרך לקח משם כדי למנוע ויכוחים ומריבות.

עצתו אמונה

מלבד מקצועו, שהיה יועץ מחשוב במקומות שונים, היה מייעץ בתחומים רבים לרבים מבני המשפחה וסובביו, כי

בחכמתו הרבה ידע כיצד לכלכל במשפט את צעדיו ולשקול בפלס את הצדדים זה כנגד זה. בני משפחתו העריכוהו מאוד על כך שהייתה לו אוזן קשבת לכל נכד ונכד, וניתן היה להתיעץ עמו בכל נושא שבעולם.

ספריו

בשנים האחרונות עמל על ספר רחב ידיים

הנקרא 'קרבן לדוד', שבו כלל את מערכותיו בענייני הנץ החמה. הוא אסף לשם כך חומר רב וקרא מאמרים רבים – גם של צורבים חדשים שחשבו שהם מבינים בנושא – והעיר עליהם בצדי המאמר. הוא פרסם מאמרים בנושא בכמה קבצים, ורצה לכלול בספר את כל הנושאים הקשורים ל'הנץ החמה', אך לדאבון לב נסתלק באמצע עבודתו. ה' יתברך יעזור לבני משפחתו להוציא לפחות מה שאפשר מדברים אלו.

בד בבד המשיך ביתר לימודיו: בלימוד הדף היומי וכה לסיים את הש"ס כמה פעמים, וכן בשאר ספרי הלכה ואגדה כפי הסדרים שהיו לו. הספר 'פלא יועץ' היה חביב עליו מאוד והוא הרבה לחזור עליו. במשך תקופה ממושכת בומן הארוחה ובזמני הפנאי למד את הספר וקיצר לעצמו את תוכנו, ועליו הוסיף דברי חכמה מידיעותיו ומנסיונותיו האישיים, לפעמים גם תיבל זאת בסיפורים נפלאים שעברו עליו במשך חייו, והוציא זאת כספר הנקרא 'מפליא ליעץ'. הוא הוציא לאור כמות מצומצמת וחילק ספר זה לכל צאצא שהגיע ל'בר מצוה'. בספר הוא ממליץ לסיים את הספר פעם בשנה. בימים האחרונים רמז כי הצוואה הרוחנית שלו היא הספר הזה, ושם נכתבו דברים מחזקים ומעוררים לכל.

קשריו עם הגר"ע יוסף

הקשר הראשון

בעת שנתבקש ר' דרור על ידי אביו ז"ל להתחיל לנהוג במנהגי הספרדים, השאלה עלתה בפני גדולי ישראל – אצל הגר"ש"ו אויערבאך והגר"ש אלישיב (עיין בקובץ תשובות סי' יב), ואצל הגר"ע יוסף והגר"צ אבא שאול – והיו בזה הכרעות סותרות. משמים נפלה ההכרעה על פי הגר"ע יוסף; בני המשפחה התאספו בביתו והוא דיבר עמהם בנועם שעליהם לחזור למקורות וכו', ומאז נקשרו קשרי ידידות ביניהם. הוא היה בא לפעמים להיוועץ עמו בהלכה והנהגה.

כשביקש ר' דרור הסכמה ללוח 'ביכורי יוסף' שערך על הנץ החמה, כתב לו הגר"ע דברים חמים ונלהבים, ובתוך דבריו כתב: "שעזב מחמדי עולם ותפקידים בכירים בתכנון והנדסה, ושקע ראשו ורובו בתורה הקדושה, ומנצל ידיעותיו בענייני התכונה והתשבורת לחישובי זמני הנץ החמה".

"מה הטלפון שלכם?"

במגוריו בבני ברק פגש פעם את הגר"ע, והגר"ע שאלו: אתם יודעים שאני נותן כאן שיעורים בבית הכנסת 'משדה' ועוד? למה לא רואים אותכם בשיעורים? ר' דרור התנצל

שאינו יודע את מקומות מסירת השיעורים או את זמניהם המדויקים. הגר"ע לא ויתר, הוא הוציא מגלימתו את הפנקס ושאל: מה הטלפון שלכם, אם אוכל, אתקשר אליכם כשאני מגיע. ורשם את מספר הטלפון בפנקסו...

בבר מצוה של נכד, עם הגר"ר משה הלברשטאם זצ"ל (חבר הבר"ץ העדה החרדית, ראש ישיבת 'דברי חיים' ירושלים ומח"ס שו"ת דברי משה) אליו היה מקורב, והגר"מ היה קם לכבודו 'מפני בניו התלמידי הכמ"ס

תסדרו לו מקום

בפעם הראשונה שהגיע הגר"ע בשבת לבית הכנסת 'יהוה דעת' שברחוב אגסי בשכונת הר נוף, נקהלו רבים להתפלל עמו, כשהגיע ר' דרור היה המקום מלא עד אפס מקום, ולפיכך נאלץ אף הוא כרבים מתושבי המקום לעמוד על רגליו בדוחק ובצפיפות באזור האחורי של בית המדרש. אולם לא ארך הזמן והנה הגר"ע מסמן לגבאי לקרוא לרב בן-דוד. אנשים הסתכלו סביבם מי ה'חשוב' שהגיע כעת עד שהגר"ע בעצמו דואג לו למקום, אבל היה זה הצנוע והעניו ר' דרור, שכמובן אמר שזה בסדר ולא צריך, אך לא ניתנה לו אפשרות לסרב וסידרו לו מקום.

מה שהוא אומר על הנץ החמה – הוא צודק

פעם שמע שהגר"ד יוסף שליט"א (רבה של הר-נוף ורב בית הכנסת 'יהוה דעת' ומחבר 'הלכה ברורה') אמר להמתין לתפילת ותיקין שתי דקות נוספות עד שיצא כל גלגל החמה. ר' דרור ניסה להתווכח עמו, ומשלא הגיעו לעמק השווה ביקש להפנות את השאלה אל אביו הגר"ע ולשמוע את הכרעתו. הם באו שניהם; ר' דרור ערך את נימוקיו, והגר"ד ערך מנגד את טענותיו. הגר"ע לא פירש הרבה, אולם אמר להגר"ד: אתה חושש למקצת פוסקים, אבל מנגד אתה מפסיד את רוב הפוסקים. והוסיף: מה שהרב בן-דוד אומר בענין הנץ החמה, הוא צודק. [שיטתו של הגר"ע

ככלל הייתה, שאדם ירא שמים המתמחה במקצוע מסוים והקיף את הנושא מכל צדדיו, ניתן לסמוך עליו יותר מתלמידי חכמים הבקיאים בהלכה בכללות].

הצדיק מאגסי

בזמן האחרון שנסע ל'כולל הנץ' היקר שלו, כמובן בחשכת הליל, נתקע מעט באחד הרכבים שחנו באזור, ואפילו שנראה כשריטה קלה, הוא כתב פתק והניח ברכב: אני מצטער על מה שאירע, נא להתקשר אלי כדי לסדר את תשלומי הנוקים. כשבעל המכונית בא למקום וראה זאת, בתחילה חשב לעצמו: שריטה קלה, לא נורא, אין צורך לדבר עמו. הוא נכנס לרכב וניסה להתניע, אך ללא הועיל. התברר כי משמים המכה פגעה בדיוק במקום המנוע והוכרחו לתקנו. בלית ברירה פנה הניזוק לר' דרור להסדיר את התשלומים על ידי הביטוח. ר' דרור אפילו לא סיפר על כך מאומה לבני ביתו. כשהבין שמדובר ביהודי ירא שמים ומרצה לרבים – הרב צביאלי בן-צור שיחי' – שלח לו ר' דרור גם כמה מאמרים אחרונים שעסק בהם.

אך משמים סידרו שהדבר יודע לבני המשפחה: למעלה מעשרים שנה התנדב ר' דרור הצדיק להסיע את בנו הג"ר יהודה שליט"א (ראש ישיבת 'אמרי דעת' שבקרית גת) למחרת יום הכיפורים להר המנוחות ביום היארצייט לחמיו. הוא המתין לו כמה זמן עד שיאמר את הפרקים והמשניות הנהוגים, ולאחר מכן הסיעו בחזרה. אולם השנה בהיות ר' דרור שוכב על ערש דווי בבית החולים לא יכול היה לעשות כן, ולפיכך הוצרך בנו לנסוע באוטובוס ולפסוע לשם ברגליו. כשהתחיל לחזור מהר המנוחות עצר לו הרב בן-צור ושאלו לאן פניו מועדות, הבן ענה שצריך להגיע להר נוף והרב בן-צור הסיעו בשמחה. בעודם מדברים נודע לו שהלה שייך למשפחת בן-דוד. הוא שאל: לאיזה בן-דוד אתה קשור, אולי לרב אליעזר בן-דוד שנפטר לפני כחודש? אמר לו הרב יהודה: לא. אולי לצדיק מרחוב אגסי? השיב הרב יהודה בחיוב, ושאל בתמיהה: מהיכן אתם מכירים אותו? ואז סיפר הרב בן-צור על כל מה שהיה בתאונה וכיצד נפעם לראות את צדקותו וישרותו של ר' דרור.

הרב יהודה סיפר לו שכעת הוא שוכב בבית החולים במצב מסוכן וטוב שיתפלל עליו. לאחר פטירתו הגיע הרב בן-צור לשבעה, ובהיות שהרב בן צור מוסר הרצאות ושיחות חיוק בביעור נגע המחשבים והטכנולוגיה 'המתקדמת' לרעה, התפעם לשמוע כיצד כבר לפני למעלה מעשרים שנה פרסם ר' דרור זצ"ל מכתב עם הגר"ש זעפרני שליט"א, ובו קראו לרבנים להתריע על הנגע שיכול להיות בהמשך השנים בעניין המחשבים, כפי שאכן אירע לבסוף.

בן שמונים לגבורות

אף על פי שתמיד העדיף להתנהג בצנעה ונמנע מעשיית מסיבות ימי הולדת וכדומה, בהגיעו לגיל שמונים הביע רצונו לראות את כל צאצאיו. בני המשפחה אכן ארגנו לו זאת, ושמח לראות כיצד רבים מהם סיימו שם מסכתות, וכולם הולכים בדרך התורה והיראה ומיטתו שלמה. באותו מעמד דרש

במתק שפתיים ובהמחשה על מעלת התפילה, כיצד אדם שיש לו בעיה מסוימת, כדי לסלקה מעליו צריך להשיג נציג בכיר שיפתור את בעייתו, ועליו להתקשר למזכירה שספק אם היא תענה אחר דקות ארוכות, וגם אם תענה – ספק אם היא תבין את כוונתו, וגם אם תבין כוונתו – ספק אם תועיל לו או תסכים להפנותו אל נציג המתאים וכו'. אבל יש אחד שאפשר לפנות אליו ולדבר עמו בכל זמן שרוצה, ובוודאי ישמע לו, ובוודאי יעזור לו (כפי שיחליט שטוב עבורו), וזה הקדוש ברוך ש'שומע תפילת כל פה', ככתוב (דברים ה, ז) "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו".

חימים האחרונים

בימים האחרונים לחייו, לפני מלאת לו פ"א שנה, גילו בבדיקת דם שמצב גופו אינו תקין. בתחילה רצה לנסוע ברכבו לבית החולים (כפי שזכה כמה ימים קודם לכן לנסוע בעצמו ברכבו לקבר רבי שמעון בר יוחאי במירון ולהתפלל שם מעומק הלב), ולבסוף נסע במונית. הוא שהה שם עד פטירתו כארבעים יום, ומיום ליום התדרדר מצבו. כל כמה ימים שבתה עוד אחת ממערכות הגוף וחלה ירידה נוספת במצבו. הוא הרבה לדבר לעצמו: איני יכול יותר, ייסורים ממרקים... זה בא עלי לכבוד אלול וימים נוראים... מדי פעם היה מפליט: ה' תסלח לי, ה' תעזור לי, ה' תרפאני...

כשאמרו הרופאים אולי חולי זה נגרם כתוצאה ממה שהפסיק לעבוד כמה חודשים קודם לכן, הוא ענה בנחרצות: בשום פנים ואופן! אתם יודעים איזה תענוג זה לשבת וללמוד?! ב'שמחת תורה' כששהה עמו בנו – היה חלש מאוד, ובעת הריקודים שעשה בנו סביב הכסא עם התנ"ך (עיין ב'בן איש חי'), כמעט לא נשמע קולו, רק שכב במיטה ומחא מעט כף אל כף.

כפי שנכתב, לא רצה לבקש טובות מאנשים, ואהב רק לתת ולא לקבל, לכן בתחילה כשבאו בני הבית לעשות משמרות לידו, הוא התנצל בפניהם ואמר: מה אעשה, קפצה עלי זקנה... בימים האחרונים הוא ביקש להניח בחדר שני כסאות לאביו ולאמו שבאים לבקרו, ואף חלם שאמו באה לקחתו. לפלא היה שבדיוק בימי האחרונים של ר' דרור, שהשעון היה נר לרגליו, שבתו מפעולה שני השעונים שרכש למניין לצורך דיוק תחילת התפילה בהנץ החמה. מיד לאחר פטירתו הפסיק גם השעון שעל ידו לעבוד, ויהי לפלא.

אחד הנכדים ששהה עמו ראהו יום אחד מושיט את ידו באוויר וממלמל. הוא שאל: סבא, מה אתה עושה? ור' דרור השיב: אני מברך את כל יוצאי חלצי שילכו בדרך התורה... בליל שבת האחרון ירד לו לחץ הדם, והרופאים עדכנו את המשפחה שזה עניין של כמה שעות אם לא תהיה התערבות רפואית, הם גם ידעו להזכיר את הגמרא שהתפללו על רבי יוחנן שימות מפני שלא היה לו את ריש לקיש וכו', ולפעמים מותר ב'שב ואל תעשה' למנוע מהאדם חיים אם הוא סובל בחייו (והאחרונים הרחיבו בנושאים אלו, והדבר תלוי בגודל הייסורים וכו'). בני המשפחה אמרו שילכו מיד לרב לשאול בעצתו, ומן השמים נודמן שמורו ורבו הגר"ש זעפרני שליט"א שבת בשכונה

הקרובה באותו זמן, והוא פסק נחרצות שיש לעשות כל האפשרויות כדי להמשיך את חייו היקרים. בבית החולים הכניסו צינור לוריד, וברוך ה' לחץ הדם עלה וחזר לעצמו, הוא עוד הספיק לדבר כמה דברים ולהשיב על שאלות המשפחה, אלו ספרים או מאמרים שלו ברצונו להוציא לאור, וזכה לעוד חמישה ימים שבהם כל המצוות שעשה נחשבו לו מחיים, בינתיים גם הספיקו לחלק שיקים לאברכי 'כולל הנץ'. ביממה האחרונה היה מונשם ומורדם. וביציאת הנשמה שארכה כחמש שעות, זכה שרוב בני משפחתו היו בקרבתו ואמרו לידו את כל נוסח קריאת שמע, קבלת עול מלכות שמים, י"ג מידות, אני מאמין, היודי הגדול, יגדל אלקים חי, אנא בכח ועוד ועוד שוב ושוב, עד שמתוך כך נדם לבו והשיב את נשמתו ליוצרה קרוב לחצות ליל חמישי ב' במרחשון התש"פ.

בהלווייתו שיצאה מפתח בית הכנסת שייסד 'שארית יוסף' ביכוהו מרה הרבנים הגאונים שליט"א: בן דודו הג"ר יוסף שיינין (רבה של אשדוד), הג"ר אליהו אבא שאול (רב בית הכנסת 'שארית יוסף' וראש ישיבת 'אור לציון'), הגר"א שכטר (מגיד מישרים וממקימי ארגון 'ערכים'), הגר"ש זעפרני (רב 'אהל משה' ועוד, ואב"ד לממונות), ובניו רבי אמיתי (ראש כולל 'ביכורי יוסף' ומח"ס 'שיחת חולין'), רבי יהודה (ראש ישיבת 'אמרי דעת' בקרית גת) ורבי שילה (מח"ס 'שלום רב' ו'הפרשה המחכימה'). ובדרך שאדם רוצה לילך – בה מוליכין אותו, וכפי שהתנהג כל חייו בהצנע לכת ובריחה מן הפרסום, כך הסתייע משמים (מעין מה שארע עם הגרא"ל שטיינמן) שגם בקבורתו אפילו שהתמלא האוטובוס ללוותו להר הזיתים, טעה האוטובוס בדרכו ובשעת ההלוויה היו כ"ב אנשים בלבד, ורק בסתימת הגולל מיהרו לקבר אנשי האוטובוס שבינתיים מצאו את מקומו.

ברוך ה' השאיר אחריו בנים וחתנים תלמידי חכמים מרביצי תורה וגומלי חסדים, מחברי ספרים מפורסמים כמו 'שיחת חולין' על מסכת חולין, 'כרע רבץ' על כריעות והשתחויות, 'שלום רב', 'הפרשה המחכימה', 'מום אין בך' ועוד, גומלי חסדים נפלאים, מגידי שיעורים, רבנים ודיינים. ומלבד מה שר' דרור עודדם לכל זה, ועזר מכספו לעלייתם הרוחנית, אף הוא אחריהם החל לכתוב את ספריו 'מפליא ליעץ' ו'קרן לדוד', ועוד שלח מאמרים לקבצים תורניים וכו'. באמצע עבודתו הלך הוא לדאבון נפש ידידו ומכריו לעולם שכולו טוב, תהא נשמתו צרורה בצרור החיים וימליץ טוב על כל יוצאי חלציו וכלל ישראל לגאולה הקרובה, אמן.

עצמיות בעבודת השם

אחד הדברים הגדולים שיש ללמוד ממעשיו הוא היסוד החשוב שהביאו בספרים (עיין בעלי שור' ועוד) על כוח העצמיות בעבודת ה'. רבים רגילים לקיים את המצוות כפי מה שנתחנכו בביתם, כ'מצות אנשים מלומדה': הם לובשים ציצית – כי כך גידלו בביתם, הם שומרים שבת – כי כך הינכוסו בביתם וכו', אבל היכן עבודת ה' 'שלהם'?! על כל אחד להתגבר ולבחור בטוב בדברים שעדיין לא הורגל בהם, בנסיגות חדשים שכבש

'בעצמו'. לפעמים מוצאים אנשים שמבחינה מסוימת הם גדולים יותר מתלמידי חכמים עצומים ומפורסמים בעלי שם שהורגלו בכך מקטנות, כי הם מעולם לא עשו שינוי ומהפך דרסטי בבחירה אישית קשה ובהתגברות יוצאת דופן. ואולי הוא בכלל מה שכתב המהרש"א (בבא בתרא עה.) שכל צדיק וצדיק נכווה מחופתו של חברו באיזו מעלה שאינה בחברו.

דבר נוסף יש ללמוד ממנו, את הכוח של עוצמת היחיד; הלא בדברים רבים יכול היה ר' דרור לנחם את עצמו ולומר: למה לי להיות שונה מהסובבים אותי? אבל אם היה עושה כך – דברים רבים לא היו באים לעולם, כמו מה שהקים בית הכנסת ומטבח כשר לסטודנטים, והלא מי יודע אם היה משאיר את המצב כקדמותו – מה היה קורה לכל אותם עשרות. גם בעניין בית הכנסת והכולל שהקים בירושלים, אם לא היה משנס מותניו לכך – באיזה מצב היו נמצאים שם. גם בפרסום והוצאת זמני 'הנץ החמה הנראה' על פי מדידות מיוחדות וכו' – היאך היה יוצא כל זה לאור עולם? למדנו מזה שגם מי שאינו בכלל 'גדולי ישראל' המפורסמים, אלא אפילו כל אדם שנראה פשוט, יכול 'להפוך את העולם' כפשוטו בדברים רבים, ובכוחו להשפיע ולתרום רבות להתעלותם ולשיפורם של כלל ישראל. לא יהיה האדם שאנן וימתין שהדברים יסתדרו מאליהם, אלא 'במקום שאין איש – השתדל להיות איש' (אבות ב, ה), 'החלש יאמר גיבור אני' (ויאל ד, י) יחליץ את חושיו וישנס את מותניו לקדש שם שמים בכל כוחותיו, ולא יהיה בכלל הבוכים למפרע ומצטערים למה לא ניצלנו מה שביכולתנו לעשות בעולם הזה. אך כמובן לא נדרש מהאדם לעשות רק דברים גדולים ומהפכות, אלא כידוע דווקא אנשים גדולים נמדדים וגדלים מדברים קטנים, כי בהתמודדות ובניסיונות שאף אחד לא יודע עליהם, כמו בענייני כיסו, כוסו וכעסו (עיין בעירובין סה: שבהם האדם ניכר), לב יודע מרת נפשו, וכל אחד יודע באיזה דבר קשה לו להתגבר, ויבין ששם נקודת הניסיון שלו שצריך להצליח בזה, וכל התגברות רוחנית קטנה מצדו – גורמת התעלות בכל העולמות. ה' יתברך יעזור שנתחזק ונשמה במתנת החיים הנפלאה שנתן לנו, ונדע לנצלה כראוי, אמן.

עוד יש ללמוד את ההסתכלות האמיתית על החיים הנדרשת מהאדם, יש הרבה סיפורים על אנשים שחזרו בתשובה, מאחר שהיו בחושך ללא תורה ומצוות והרגישו ריקנים וצמאה נשמתם לשוב לצור מחצבתם, לכן הרגישו צורך לעשות מהפך וחזרו בתשובה. אבל אדם שכבר שומר תורה ומצוות ונמצא במעמד בכיר בעולם החיצוני, ובכל זאת עוזב כדי ללמוד תורה, זה מראה על חשיבות ערך התורה וההתמסרות אליה. בפרט כי בנוהג שבעולם כי מי ש'יש לו מנה – רוצה מאתיים' (קה"ר ג, יג ומדרש קהלת א, לד), וקשה לו להתגבר על תאוותו, אבל הוא לא היה כך אלא התגבר על ניסיונות קשים של ממון מבלי שייראה עליו כקושי מסוים. ואדרבה שמח לתת לאחרים ולצורך קיום המצוות, עד שראו עליו בחוש שמרגיש כיצד הוא רק אפטרופוס לחלק את הממון שאינו שלו לצורכי שמים.

היכול להירתם ולהמשיך את מפעליו הקדושים שנשארו כמעט ללא תומך, ולסייע בפרט לכולל הנץ 'מור דרור', ניתן לתרום במכשירי 'נדרים פלוס' שלוחה 4308 'בכורי יוסף', ובטל' 037630585 ולשלם באשראי, או ל'בכורי יוסף' בבנק נאגי (בנק 52) סניף 175 מספר 27766 לפרטים, בפלאפון: 0548466083 ובמייל nave0548466083@gmail.com